

La pua de rampí

Percep, molt més intensa que al matí, la bafarada agra de vi negre, de tabac recremat

Foto: Catorze

"És tota una altra època dir-li rampí a aquests rasclets de puntes de ferro que serveixen per arreplegar l'herba i per gratar la terra. [...] És tota una altra època l'aventura que emprèn, bosc a través, d'un mas a un altre. És tant d'una altra època que sembla de mai i de sempre: de *Caputxeta Vermella*. És també d'una altra època l'encàrrec del pare: aprofitant el viatge a ca la tia, li diu que s'endugui la pua de rampí, que el mosso, barroer, va trencar arreplegant la userda, i que, aprofitant el viatge, pregunti a un ferrer si es pot arreglar."

Ho escriu Blanca Llum Vidal al postfaci de *Tots els contes 2*, que aplega els relats contemporanis d'*Un film (3.000 metres)*, de Víctor Català (1873-1966). És a través de quatre volums que Club Editor reuneix la narrativa de l'escriptora. En fem un tast llegint *La pua de rampí* que, segons Llum Vidal, és "un conte que encara avui és redemptor?".

Caterina Albert, 1923. Foto cedida per Club Editor

La pua de rampí

Quan va haver desenfornat, la pubilla esmorzà el seu plat de sopes de menta i la torrada fregada amb alls, i se n'anà a vestir per a emprendre de matinet la ruta cap a Suriola. Un cop pentinada i agençada, tragué del guarda-robes el tovalló de gra ?que flairava a bugada i a pomes del ciri? per embolicar la coca. Sempre que pastava en feia una de dolça, gairebé de la llargada del palmell. Deien que hi tenia la mà trencada, per les coques, que era la llaminadura preferida dels seus, i ella posava punt en que ho diguessin amb raó; però aquell dia s'hi havia mirat més encara, perquè la coca era per a la tia de Suriola, que ella estimava tant, car li havia fet de mare quan perdé la seva, als quatre anys. I la veritat era que li havia eixit que ni de motllo: rossa com un fil d'or, ni massa prima ni massa gruixuda, molsudeta i esponjada (perquè als oncles ja els flaquejava el dentat i no estaven per durícies), tota encrostada de pannes clivellades de sucre fos, sembrada de pinyons plomats i guarnida amb anxoves salades i dauets de confitura de codony. Si no hagués estat per aquella petita cremadeta, a sota, en el regruix de la vora, no hauria desdit de mà de confiter. No pogué veure-se-li semblant tara, i mullant-se el dit amb una gota d'aiguardent, l'hi passà per sobre i després hi tirà un polsim de farina. Aleshores sí que se la contemplà satisfeta, amb un puntet de vanitat i tot, abans de bolcar-la curosament amb el tovalló com un alum.

Eren ben bé quarts de set quan desembarrava la porta petita per fer més via passant per la dreuera.

En prendre comiat del seu pare, abans de marxar, aquest eixí de la cort de les eugues, per preguntar-li:

?¿Ja et recordes de la pua del rampí?

?D'ahir nit que la tinc a la cabassa.

Es referia a la que havia trencat, no se sabia com, el barroer del mosso el darrer dia que arplegà la userda.

?Si no té adob, torna-la, que em servirà per a desembrossar la canyeria de l'aigüera.

?Està bé, pare... Bon dia, que Déu nos do...

?Bondies, noia. Memòries als oncles.

I eixí amb la gran cabassa a la mà i el mocador d'abric, ben doblegat a plec de braç, enmig de les corredisses avalotades i la cridòria infernal dels gossos.

No feia molt que havien trencat les albes i el món, tot ple de grisors desllustrades, semblava un gobell d'estany. L'oreig matiner pessigava finament les carns amb ses ungetes d'infant i el sòl era relliscós de la gebrada.

Davant la casa fumejava com una boca de forn la femera grossa, encensant l'espai amb sa alenada calda, que de tan sentorosa feia coure els ulls.

La pubilla davallà llestament les graones dels horts. Les cols del de dalt i les herbetes de les vores eren totes blanques, com si també les haguessin empolsinades amb sucre mòlt, i en el de baix, uns quants gratallets escampats denunciaven que els conills començaven a cobrar-se el delme dels cigrons. En l'alzina reclamera hi havia un vivíssim xirigai d'ocells...

Abans de ficar-se en l'ombriu llostre del bosc, la noia escampà l'esguard per tot el que abastava, talment com qui repassa una lliçó llargament sabuda, i el cor li tremolà, agitat per una represa de ventura pacífica. Si hagués gosat, hauria fet com els gossos que cada matí guimbardejaven i movien tant enrenou sols perquè s'aixecava un altre dia...

En les vint-i-quatre hores que compta cada un que se n'aixeca, les trasmudances han d'ésser molt ràpides si ha de donar abast al repertori.

Així, quan la pubilla va sortir del bosc per enfilel el camí ral, el món ja no semblava el gobell d'estany desllustrat de suara. Regalimós de l'aigüalic i ple de claredats i transparències irisades, era més aviat un veire de cristall acabat d'esbandir...

Sempre havia oït queixar-se a tothom d'aquell tirall de carretera que no s'acabava mai, però a ella li agradava qui-sap-lo. Mentre hi feia sa via, hala, hala, amb son pas menut i seguit de perdiueta, aimava deixar-se anar, distreta, al grat de les impressions fugitives que l'escometien, com a la companyia de gais passavolants, sense haver de pensar en els sots i desllivells que fan empassegar, ni en les urpes d'arç o romeguera que s'arrapen a les faldilles, amb la tenacitat de captaires porfidiosos, pels corriols silvestres. I la vista que tenia d'un cap a l'altre de la plana! Masies, llogarrets, comelles, arbredes, trencats, estanyols, ermites, passeres, reganys, davallades, vedrunes, revolts, prats, roqueteres, arenys, pontinyols, canalius... talment un pessebre i, com un pessebre, sembrat de ramats, de pagesos, de parells que llauraven, de carretes de bous, de caravanes de rodamons, i, encara, de lligabosc i romanins, de renills de poltre, d'escataineigs de gallina, de petar de fuets, de gorgorius, d'escòrrecs, de cuetejar de cardines, de volar de garses, de fumeroles blavoses, de claueigs de cloixes, de ziga-zagues de sargantanes, de trets de caçador, de clapits de llebrer... fins a perdre'n el compte!

Ara mateix, el sol, apuntant darrera la carena, tot enrojolat, com si acabés de fer alguna picardia, d'un reguiny de raig, treia mirallets als vidres de la Nespleda, i la tossa de la masia, al cim del pujol, encara mal aclarit, semblava un autocar amb els farells encesos... Una mica més enllanet, el castell de Curriol, al lluny, sorgint de la boirina plana que esborrava la falda de la muntanya, s'hauria dit suspès entre terra i cel...

Es trobà amb les cercoladores del Gambí, totes en rengle, amb els cavics i bigotets al muscle.

?¿On anem, pubilla? ¿Cap a Suriola?...

?Cap a Suriola, si voleu venir...

?¿Diu que la teva tia encara no està bona?

?L'han tinguda d'aixetar...

?Mala marfuga, als seus anys!... Aigua al cloell, vianda al ventrell...

?Ja teniu raó, ja!

?Bon remei, per això!

?Déu ho vulga!

?Adéu, pubilla...

?Adéu, mestresses...

Durant uns minuts les oí garlar i riure a la seva esquena; després quedà de nou soleta en tota la llargada de la carretera i el paisatge tornà a robar-li els ulls i el cor.

¿Què era aquella blancor confosa, com de polseguera, encantada cap a la dreta, en els últims termes?... I ara! Si era Mata-rodona, la terra de l'oncle! Just! Ara hi descobria enmig la cucuruleta del campanar, com una paperina d'anissos posada boca avall... Mireu que era prou que sempre l'agafés de sorpresa! Segurament perquè aquell poble, a cada claror, s'afigurava amb diferent aspecte. Mirant-se'l en aquesta hora, ¿qui no diria que havia d'ésser com un glop de llet? I amb tot, ella sabia que no tenia una sola casa emblanquida; totes eren de color de pa de casa...

Es rascà la galta dreta perquè el sol, pujant de pressa, ja picava com una manxiula. Entre aquella escalforeta i la del caminar, la sang li feia pessigolletes en tot el cos i com més es movia més delit tenia de moure's; les cames li anaven d'elles mateixes, sense ni sentir-se'n, i el camí se li fonia sota els peus. Ja havia passat Birell, tot ensotat vora la carretera, amb la seva escampadissa de pallers i la seva nevada d'oques escridassaires; ja havia passat el gual de la riera, on s'aturava a reposar quan, de joveneta, anava a Suriola, dues vegades a la setmana, per aprendre de lletra amb el senyor mestre; ja estava a les envistes de Puntís, l'antiga masia fortificada, malmesa i deseparada durant la darrera guerra carlina i ara esgranant-se pedra a pedra en la solitud, com una magrana madura al cap d'un brinc.

Prop de la torre color d'esca, el terralló de la carretera preparava les nou hores sobre un foguerol de canyota. El ventet terral estenia un estiragall de fum i olor de fregidura conreus enllà i el sol li arrancava un mireteig espurnejant a la xapa metàl·lica de la gorra de reglament.

?Bon dia, peó...

?Bondies, noia, amb la companyia... ¿Vols esmorzar?

?Vagi de gana...

El món ja no era un gobell d'estany ni un veire de cristall, sinó un anap d'or, tot rutilàncies i remirances càlides. L'espai parpellejava a cada batement de tempes, i deixava anar com il·lusòries ruixades de ginesta, fent Corpus abans d'hora. Grocs de carabassa, de taronja, de sofre, a la barreja, cobrien les nafres dels desmunts i xopaven els primers termes... Enmig d'ells, com enartada per mandres estiueres, s'esmunyia silenciosa vers les muntanyes d'ametista clara, que barraven l'horitzó, la serp mareperla de la carretera, clapejada de taques obscures per l'ombra errant dels ocells.

Quan ja veia rossejar Suriola, allà, al fons de tot, com una almosta de forment acurullat sobre la planura esmaltada de verds tendres, a pinzellada estesa, encara la pubilla es creuà amb un altre vianant. Era un matacamins, espellifat i brut, amb una bóta, inflada a rebentar, penjant del muscle. El precedia i l'anunciava d'un tros lluny una ferum coenta de vi negre, de tabac recremat i d'immundícia, que molestà l'olfacte de la noia molt més que la bravada de la femera del seu mas de la Rambla.

?Adéu, Roget...

?Hu... ?grunyí guturalment l'home, a manera de contesta i mirant-la de biaix, sense aixecar els parpres.

La pubilla el coneixia prou, d'haver-li llescat pa més d'una volta, quan anava a captar al mas. Fill de Mata-rodona i d'una família de gent de bé, però gandul i tavernaire, de jove jove havia fugit de casa, donant-se a la mala vida.

Els seus no volien ni oir-ne parlar...

Quines salutacions més afectuoses, homes i dones i fins es diria que bèsties i coses, quan pujà la

costa morta del poble!

I quina alegria, la de la tia, en rebre la neboda i el seu gustós present! No sabia on posar-se-la, li feia preguntes i preguntes sense donar-li temps de respondre, li volia ensenyar trenta novetats a la vegada: la cria d'ànecs com collverds, els dos clavells pitjor que dàlies de la clavellina que havia esponcellat ella en la darrera visita, el travesser de feltre que havia comprat pel llit, les cimolses que el metge li havia fet posar perquè no es refredés de peus...

Duent treballosament d'una banda a l'altra el seu ventre imposant d'hidròpica, no es donava punt de repòs, fins que la pubilla, rient i agafant-la pels dos braços, l'obligà a asseure's a l'escorn, sense fer cas de les seves protestes.

?Quina sort que hages vingut avui, filleta... Justament el teu oncle és a fira i hauria estat tot el sant dia sola...

?¿Ah, sí? ¿Soletes, dieu? Doncs ja veureu quina festassa, per castigar-lo d'haver-se'n anat quan jo havia de venir!

I manant-li que no es mogués d'allí, perquè no li deixaria fer res, tal com si aquell dia hagués llogat criada, s'arremangà de braços i empunyà l'escombra. De la cambra al celler, del rebost a l'eixida, ho resseguí tot i, entre bulles i veres, ordenà ràpidament aquella casa, una mica endarrerida per la malaltia de la mestressa. Després conduí l'aviram i arplegà aigua per a dos o tres dies, mentre l'escudella bullia en l'olla penjada dels clemàstecs; finalment, va fer una truita amb els ous i les xuïes que havia dut de la Rambla i es posaren a taula. La tia, eternida, plorava d'agraïment, embadalint-se, sempre més i més, amb aquella neboda que ella s'havia criat i que valia més or que no pesava. Havent dinat rentà els plats, deixà eixugar a la tia les culleres, posà el sopar, ja cuit, al rescalf del fogó i se n'anaren a cosir a la solana. Paraula va, paraula ve, va repassar tota la roba i vorejà unes faldilles; després, poc a poc i fent bracet amb la gamada, per ajudar-la a caminar, se n'arribaren fins a l'hort. Quan, cap allà a les quatre, arribà l'oncle de fira, s'adonaren de que els havia passat el dia sense saber com, i que amb poc més es descuida de la pua del rampí.

Després de despedir-se dels oncles, se n'arribà amb un salt a cal ferrer.

?Pubilla, això no és feina meva... Si vols, quan vagi a Figueres, miraré què s'hi pot fer...

?Ja ho diré al pare... Bones tardes, ferrer; fins a un altre dia...

?¿Ara te'n vas a la Rambla? Arribaràs tardet...

?Ca! Ja tresco, si convé... Quan l'estable l'aguarda, l'euga coixa és gallarda...

?Tu ho ets sempre, pubilla...

?Sort que no us sent la ferrera, si no em faria mala cara...

I, somrient afable, es llançà costa avall amb una gallardia que li encomanava, si no l'atracció de l'estable, la fortalesa de sos vint anys.

El ferrer tenia raó, tanmateix... S'havia entretingut un pèl massa... Seria cosa de picar soleta.

El gobell d'estany, el veire de cristall, l'anap d'or, s'havia transformat en una cratera d'aram polit. Tot, en son fons, eren policromies fantasioses, virolaines calentes de simfonia tardoral, voravius de foc ribetejaven el perfil retallat de les muntanyes blaves i els massius d'arbres verd fosc. Una ronda xisclaire de ballesters, com una espurnada de gotes de tinta sobre el cel, festejava la brasa encesa del cloquer; les vaques tornaven de l'abeurada regalimant baves i guaitant del blanc dels ulls sa llarga ombra en terra; la conca del firmament s'aprofundia amb espessors

netes de porcellana violeta amb reflexos daurats; la carretera, com una madeixa de lli blanquejat, s'anava a perdre en les confines del paisatge; els ramats velaven gansoners, amb el velló tenyit de color de rosa... Era una meravella...

En el primer tros de camí, la pubilla es cansà de trobar gent coneguda, que plegava de llurs tasques jornaleres; després, homes i bèsties anaren minvant gradualment, a mesura que creixia i s'accentuava el volum i el relleu dels accidents... Els pilons del qual ja no tenien la seva mida justa, sinó que eren com soldats en filera, fent sentinella; un tossalet de res devenia gairebé imponent com una serra; el rierol grunyia amb ínfules de torrentó...

Poc més enllà de Puntís, punyí el ras del cel una fiblada lluent; l'Estrella del Pastor...

La pubilla apretà el pas, ja un poc neguitosa per la proximitat de l'hora llostre. Al seu pare no li agradava que travessés el bosc a les fosques i temia el seu reny.

Un mussol començà a xutar, i això va tranquil·litzar-la, com una companyia inesperada. També va alegrar-se quan, passant prop de la clotada de Birell, un gos invisible, tancat en algun pati, la sentí de flaïre i es posà a lladruquejar-la acarnissadament, com a un enemic.

Un esclat de resplendors intenses rera el castell de Curriol, un espaume clarífic en l'espai, unes glopades de sang viva en aquell pic i en l'altre crester i el sol quedà post repentinament, en un cluc. Una polsina finíssima de cendra ho enfredorí tot, cel i terra, les llunyanies es velaren mateix que un vidre a una alenada tèbia i es féu un minut d'absolut silenci, com si el món es recollís en ell mateix, embasardit, davant l'arribada del misteri.

A la retardada li mancava gairebé un terç de camí a fer i apretà més el pas encara, si bé l'enfornar de la nit passada i les caminades i trastejar del dia li fessin ja ben sensible el cansament.

Deu minuts més i va operar-se una nova i meravellosa transformació. Les cendres foren espargides per un ventall invisible; una enganyadora diafanitat, semi-impenetrable, uniformà la disparitat dels termes, afinà les masses, traient-los cos, féu imprecisos i fantasmagòrics els contorns...

De repent, espurnejaren en l'altura un grapat d'estels, flautejà un tòtil, crotà una granota, carrisquejà com un xerric de serra en la llunyania incerta, dos corbs silenciosos, l'un darrera l'altre, ratllaren d'un rastre negre i fonedís l'òpal celestial... Al fons d'una finestra, o potser en un relleix de marge, a mig aire de la muntanya, s'encengué, titil·là i s'apagà una llumeneta...

Un griso fi i penetrant com un somrís de verge passà a flor de pell, camí de l'infinít...

El món fou ara un pal·lidíssim calze d'argent, damunt del qual vingué a suspendre's, com una perla immensa, l'hòstia blanca de la lluna... Això, en el punt mateix que la pubilla penetrava bosc endins. Altres deu minuts i els cans de la Rambla anunciaran al pare sa arribada... Però... ¿Què era aquella ferumeta, com de carronya consumida, que sobtava els seus narius?...

A mitja ensumada, un tou de mateguer s'agità i la fera boté al seu davant. L'esglai li fongué a flor de llavi el crit... És ell, no en té cap dubte; no el veu, però percep, molt més intensa que al matí, la bafarada agra de vi negre, de tabac recremat, d'immundícia... i li crema el cervell, com una espurna elèctrica, la recordança d'aquella pobra criadeta que jurava i rejurava que era innocent, que no tenia festejador, que li havia eixit de trascantó un desconegut... i una altra recordança, més dolorosa encara: la de la mort, tan jove, tan jove!, de la mare, colpida d'una malura misteriosa i inexplicable per a tothom del mas, però revelada secretament, abans de finir, a la tia de Suriola...

Això li encomanà una energia terrible per a fugir del perill; però, abans de que pogués intentar res, una massa de plom li cau al damunt, la tomba d'esquena, i malda ferotgement per subjectar-li els braços i tapar-li la boca... Es redreça com una serp pessigada per la dalla, s'agarbona amb ell, i,

abraçats, encolats l'un a l'altre, van a tomballons, tan aviat sobre, tan aviat sota ell com ella... La pubilla sent que aquell home no és fort i que un esforç suprem podria salvar-la; i mossega, esgarrapa, perneja follament. Quan menys ho espera, sent un aüc ofegat i l'argolla de ferro que li esclafa les costelles s'afluixa imperceptiblement... D'una reblincada violenta aconseguix donar un altre tomb i cavalcar damunt del monstre... Ja és seu! L'instint la guia, com el simonet a l'orb... Ella mateixa sent que la seva cara deu donar feredat de veure... Quan se'l troba com baldat, vençut, enmig de les cames, s'aixeca d'un bot... Encara li resta com un besllum de raó per a collir la cabassa, per a allisar-se els cabells...

No sap pas com ha fet, a peu, els centenars de metres que li manquen, però comprèn que no és tan tard com es pensava, perquè al mas l'esperen per a sopar, congregats tots dins de la cuina.

?Ai, no! ?fa ella?. Ja he sopat a ca la tia: per acompanyar-los, ¿sabeu? I com allà ho he endreçat tot i estic rebentada, me n'aniré al llit de seguida, si no us fa res...

Ho ha dit de la penombra estant, sense deixar-se veure la cara i amb una veu lassa, que els altres atribueixen a la fatiga.

?Vés, filla, vés... Tu sempre en fas massa, quan vas a Suriola... Ja diré jo a la tia que no t'ho consenti... ?declarà el pare, benèvol.

?Espera, que t'encendré el llum ?fa la criada vella.

?Ja tinc mistos i el ciri a la tauleta... Bona nit!...

I sense esperar que surti ningú, pujà l'escala a les fosques. Passa un dia, en passen dos, en passen vuit, en passen deu...

La pubilla està una mica descolorida, com rosa posada de temps en el pitxer, i es queixa de migranya; fora d'això, res que acusi la més petita novetat ni pugui donar sospita de l'ocorregut.

* * *

Al cap d'una mesada llarga el bover del Mas Mitjà, que té rateres parades als conills, tot sotjant, arrupit darrera un amagatall, sent, de tant en tant, unes ratxes de pudor fada, que li fan venir corimori... En passar davant del Forat de la Rambla, aquelles ratxes són més fortes.

El Forat de la Rambla és una cavorca en els roquissers de ponent, a tres-cents metres de la masia, però en l'altre pendís. El bover hi ficà el cap i veié, estès a terra, tan llarg com Déu l'havia fet, un home. El seu aspecte era d'estar mort i ben mort. Com si l'empaités, enferestit, el pare de la vacada, corre cap a la Rambla i aboca la nova; corre a Mas Mitjà i fa el mateix; passa per Rellissos, i ¿per a què serveix la llengua?... En un quart, és com un reguer de pólvora... Hi acut gent de tots cantons... Quan hi ha bon ajust, arriba el jutjat de Suriola amb el metge de Molleda.

El Roget està entravessat, a l'entrada mateix de la cavorca, sobre un replà trencat per un escaló; per aquell escaló el cap penja i queda més baix que el cos; té la boca mig pam badada, i el llavi arremangat simula una ganyota espasmòdica, que la mort empedreí. La barba, de pèl roig i test com pues de rostoll sec, fa dos travessos de dit i en els badius del nas i en un dels ulls ?girats en blanc?, mosques negres amb reflexos metàl·lics estan clavades com llagastes...

El pare de la pubilla ha deixat una civera per a transportar el cos i, malgrat la fetor insuportable, acompanya, junt amb molts d'altres, la comitiva fins al cementiri de Molleda, i presència el despullament del cadàver i el rudiment d'autòpsia.

El metge, després d'un breu examen, declara de què ha mort el Roget. Una taca violàcia en el sagí esquerre denuncia el pas d'un cos perforant, i aquella punxada, no guarida, ha provocat una peritonitis. El demés, ho ha fet la fam i la set.

Quan es tracta d'instruir diligències, són molts els que recorden que, com a cosa d'una mesada enrera, el Roget passà per aquells pobles amb una colla de bohemis, prop del clot de Birell tingueren batusses per no es sabia què i després se'l veié a ell sol, trotant per les carreteres. Semblà el més racional atribuir el crim a la revenja dels antics consocis i es donà ordres de detenir-los allí on se'ls atrapés. Però com Déu sap on paraven ja, i amb el Roget no es perdia gaire res de bo, i, de més a més, la família no volgué prendre part en causa, el jutge s'arronsà d'espatlles i digué que enterressin el mort...

Tornant cap a casa, el pare de la pubilla anava amb el cap cot. La veié a ella asseguda a la graonada de l'hort de baix, s'hi atansà i se li assegué al costat. La pubilla va veure-li el color trencat i la cara estirada, com si hagués perdut la nit.

?Pare, ¿que no us trobeu bé?

?Escolta, filla, ¿què vas fer de la pua? La pubilla quedà sense sang a les venes...

?No t'espantis i digue'm la veritat...

?Vaig enfonsar-la en la Feixa del Bosc...

?¿Ben enfonsada?

?Sí, pare.

?¿Estàs segura de que no la pot trobar ningú?

?Sí, pare.

?Està bé. Anit desmuntaré el rampí i a la primera avinentesa faré barates...

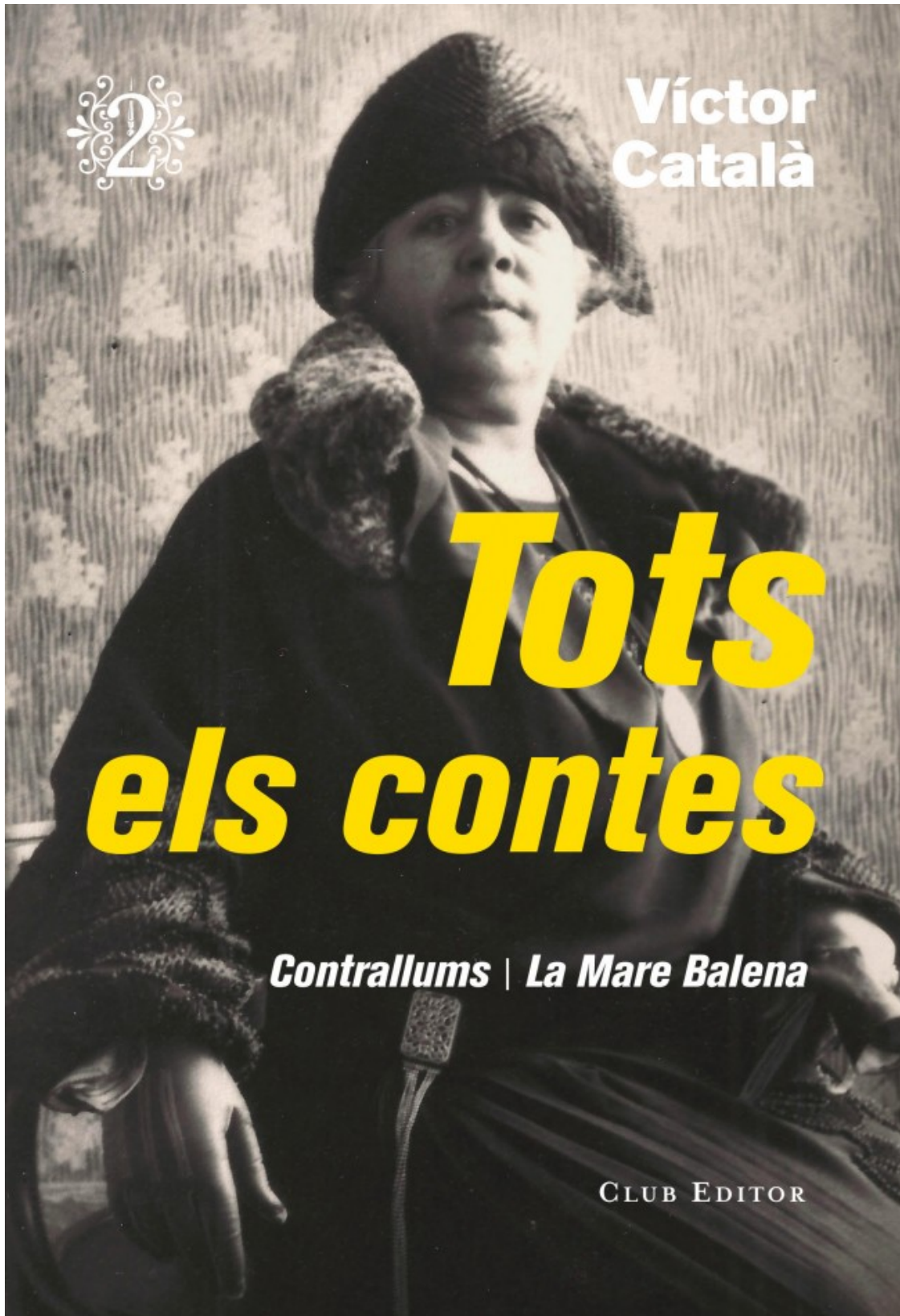
I el pobre home no s'atreveix a preguntar res més.

* * *

Quan ens lliguen a la vida, ens lliguen al nostre fat, que és com dir a un ordre de fatalitats determinades.

La pubilla té filles; són fresques i boniques com poncelles, i van a aprendre de lletra i cosir a Suriola. Cada vegada que marxen, la mare sent un baticor ofegador i no respira fins que se les torna a veure al costat... Però és la pubilla de la Rambla, duu tres-cents anys de nissaga arrelada a aquella gleva, i el mas és la nineta dels ulls de tots, i el pervindre dels d'ara i dels vinents. Fins el bosc sembla sagrat i per res del món en tallarien ni una alzina.

Probablement un dia o altre passaran les filles per l'esglai que passà la mare, que passà l'àvia, que passà la besàvia, tal volta... Mes, ¿qui podria evitar-ho? El fat és inexorable.

Tots els contes 2

© Víctor Català
© Postfaci de Blanca Llum Vidal
© Club Editor